
Izvajalec: **LJUDSKA UNIVERZA JESENICE**

Projekt: Center vseživljenjskega učenja Gorenjska

Točka vseživljenjskega učenja:

**Dom Dr. Janka Benedika Radovljica
Šercerjeva ulica 35
4240 Radovljica**

**Gradivo za delavnico Naši kraji:
RADOVLJICA**

**Pripravila: Nada Trošt
Radovljica, 6. junij 2012**

RADOVLJICA

Radovljica je mesto v Sloveniji in središče istoimenske občine.

Nadmorska višina: 491,2 m

Število prebivalcev: 6000

GRB KS RADOVLJICA

Kot grb Krajevne skupnosti Radovljica se uporablja grb občine in mesta Radovljica, ki ima obliko zgodnjerenesančnega ščita z začetka 16. stoletja.

V belem polju stoji na zeleni podlagi mož, oblečen v rdečo suktnjo, modre hlače, rdeče nogavice in črne čevlje. V desni roki drži zlato kolo s šestimi naperami, v levici pa stilizirano mesto zlate barve.

Osnova grbu je pečat mesta Radovljica iz leta 1514. Barve grba so povzete po Valvasorjevi knjigi grbov iz leta 1687/88.

ZASTAVA KS RADOVLJICA:

Zastava Krajevne skupnosti Radovljica je rdeče–bela. Na belem polju leži trikotnik rdeče barve.

Predstavlja:

- koničast pomol nad predtrškim Dolom in dolino reke Save
- sotočje Save Bohinjke in Save Dolinke
- vertikalna os zvonika župnijske cerkve sv. Petra

OBČINSKA PRAZNIKA STA:

5. avgust

Ustanovitev Cankarjevega bataljona leta 1941 na Vodiški planini

11. december

Rojstni dan prvega slovenskega dramatika Antona Tomaža Linharta (11.12.1756 – 14.07.1795).

KRAJEVNI PRAZNIK:

1. junij

Vurnikov dan, rojstni dan rojaka Ivana Vurnika (1884-1971), mednarodno priznanega arhitekta

ZGODOVINA MESTA RADOVLJICA

O kulturnem razvoju in poseljenosti radovljiškega prostora lahko govorimo vsaj od bronaste dobe dalje, najnovejša arheološka odkritja pa so časovno mejo stalne poselitve premaknila še bolj nazaj v prazgodovino.

V 12. stoletju je nastala na prostoru današnjega Predtrga, ki je bil v takratnem času v lasti Ortenburžanov, vasica z imenom Radmansdorf (Ratmansdorf). Grof je tu naselil skupino koroških kmetov, katerih vodja se je imenoval Radman ali Rado. Od tod ime Radmanova ali Radova vas. V pisnih virih se Radovljica prvič omenja v listininah leta 1169. Ko so v 13. stoletju z Rodin prenesli sedež prafare v Radovljico, so Ortenburžani poleg cerkve sv. Petra postavili svojo graščino. Okrog cerkve in graščine je nastalo utrjeno tržno naselje in farno središče. To je sčasoma prevzelo ime prvotne naselbine, prvotna naselbina pa je zaradi svoje lege dobila ime Predtrg. Ob začetku 14. stoletja je Radovljica dobila tržne pravice. Postala je pomembno središče ortenburške posesti na Gorenjskem. Trg je prerasel v mesto v času od 70. let 15. stoletja do leta 1510, ko se Radovljica v virih neizpodbitno označuje kot mesto. Mestni grb predstavlja moža, ki v desnici drži kolo, v levici pa maketo mesta.

V srednjem veku je bila Radovljica edino mesto v Deželi in na Zgornjem Gorenjskem. Radovljiško gospostvo je prehajalo v najem raznim plemiškim družinam, kar je vplivalo tudi dogajanja v Radovljici in Deželi. Boji za celjsko dediščino, žarišče protestantizma, kmečki upori, požari in potres, obleganje Turkov, vse to je pisalo zgodovino mesta.

Valvasorjeva slika Radovljice, nastala okoli l. 1670.

Današnji pogled na Radovljico z iste lege kot jo je videl Valvasor.

Vir: Starodavne radovljiške utrdbe, Tine Jarc, Radovljica, 2005

Radovljica je leta 1868 postala upravno središče zgornjega dela Gorenjske. Velik vpliv za gospodarski razvoj sta pomenila gorenjska železnica in nova cesta proti Lescam. Radovljica je vodilno gospodarsko vlogo ohranila do obdobja po prvi svetovni vojni, ko so to vlogo prevzele gospodarsko razvitejše Jesenice.

Po širitvi izven mestnega obzidja se Radovljica ponaša s številnimi znamenitostmi zgrajeni na prelomu 19. in 20. stoletja. Med vsemi izstopa stavba nekdanje Mestne hranilnice (Čebelca), zgrajene leta 1906 po načrtih Cirila Metoda Kocha. V novejšem slogu so grajene poslovne in stanovanjske zgradbe: današnje sodišče in njej nasproti secesijska stavba z grbom mesta Radovljica nad glavnim vhodom, v nadaljevanju ceste proti Lescam so v tem času zrasle z vrtovi obdane vile premožnejših meščanov.

Kljub temu, da je izgubila svojo gospodarsko vlogo, je radovljica še do danes ostala kulturno in upravno središče.

Danes je Radovljica upravno središče z več kot 6000 prebivalci in sedežem istoimenske upravne enote in občine. Mesto ima dve srednji šoli, osnovno šolo in šolo s prilagojenim programom, glasbeno šolo, ljudsko univerzo, knjižnico, muzej z galerijo, športno in gledališko dvorano, zimsko in letno kopalnico s campingom, športni park, urjeno otroško igrišče in mnoge trgovske, obrtne in gostinske lokale ter Naravna morenska spomenika Obla gorica in Voljčev hrib.

Proti izhodu iz mesta, ki se danes že skoraj dotika sosednjih Lesc, je po drugi svetovni vojni zraslo blokovsko naselje in naselja individualnih hiš.

PRIREDITVE V RADOVLJICI

- Pustni karneval
- Festival stare glasbe
- Venerina pot v Radovljici
- Dnevi večno mladih fantov
- Tekmovanja v plavanju
- Različni sejmi
- Mesečno se vrstijo boljši trg, likovne razstave, koncerti pevskih zborov, gledališke predstave, otroške prireditve, delavnice in podobno.

DRUŠTVA IN KLUBI V RADOVLJICI

V Radovljici aktivno deluje mnogo kulturnih, pevskih, turističnih, športnih, rekreacijskih, humanitarnih, zdravstvenih, za varstvo okolja in drugih prostovoljnih društev ter klubov.

GOSPODARSTVO V RADOVLJICI

Podjetja, banke, zavarovalnice, združenja, razvojni agenciji

ZNAMENITE RADOVLJIČANKE IN RADOVLJIČANI

- Anton Tomaž Linhart, dramatik, pesnik in zgodovinar. Radovljica, 11. 12. 1756 – Ljubljana, 14. 7. 1795.
- Josipina Hočevar, dobrotnica in podpornica slovenskega šolstva. Radovljica, 6. 4. 1824 – Krško, 16. 3. 1911.
- Cene Avguštin, umetnostni zgodovinar. Radovljica, 2. 1. 1923 - Radovljica, 30.3.2010.
- Jakob J(aša) Kenda, slovenski prevajalec in literarni raziskovalec, * 16. april 1973, Jesenice.

SPREHOD PO LINHARTOVEM MESTU

<http://www.ks-radovljica.si/sprehod-po-linhartovem-mestu>

Foto: Nada Trošt

Pot mimo edinega mestnega hotela, Grajskega dvora, stvaritev znamenitega rojaka, arhitekta Vurnika, nas vodi skozi gabrov drevored proti staremu mestnemu jedru. Drevored, poleg katerega leži grobnica padlim v drugi svetovni vojni, je ostanek baročnega vrta, ki ga je dala urediti rodbina Thurn-Valsassina v 17. in 18. stoletju. »Paradiž«, kot so vrt poimenovali meščani in okoličani je bil prvotno povezan z Graščino v starem mestu, z lesenim hodnikom, kasneje pa z še danes uporabnim nasipom. Na koncu drevoreda je obiskovalcem tik pred vstopom v staro mestno jedro na voljo nov turistično informacijski center (TIC). Do danes se je park, katerega zasnova je še vedno vidna na področju od starega mestnega jedra do hotela Grajski dvor, žal ohranil samo v manjši elementih.

Takoj za TIC-em vstopimo skozi nekdanja zgornja mestna vrata, katera je nekoč ob dvignem mostu varoval obokan obrambni stolp, v staro mestno jedro. Za vstop v mesto pa lahko uporabimo tudi edini ohranjeni in v zadnjih letih obnovljen, poznosrednjeveški obrambni jarek v Sloveniji

Foto: Nada Trošt

obrambni jarek

Radovljica je bila na obrambno dokaj ugodni legi. Na eni strani so jo varovale naravno oblikovane terase reke Save na drugi strani pa kasneje zgrajeni obrambni jarek. Kot prvo zidano obrambo Radovljice lahko štejemo utrjeni ortenburški obrambni stolp iz katerega je kasneje zrasla današnja Graščina.

Staro mestno jedro Radovljice z njegovimi meščanskimi hišami danes uvrščamo v krog najpomembnejše arhitekturne in kulturne dediščine na Slovenskem. Osrednji mestni trg je lepo obnovljen, na vsaki strani se vrstijo spomeniki srednjeveške in renesančne meščanske arhitekture. Pot skozi jarek nas prikrajša za pogled na obrtniške hiše, ki so v 18. stoletju pričele izrivati Radovljico iz njenih obzidij. Ena izmed prvih na levi strani je rojstna hiša znamenitega meščana Antona Tomaža Linharta, pri kateri pa si lahko ogledamo zgolj zunanji del na pročelju katerega je vzdana spominska plošča.

Foto: Nada Trošt

Hiša je bila po požaru leta 1835 obnovljena in takrat je pročelje dobilo nove reliefne okrase, ki prikazujejo godce, slikarje, kiparje in kamnoseke pri delu.

Foto: Nada Trošt

Naprej po ulici je na levi izredno lep primerek meščanskega dvorca, Vidičeva hiša (Linhartov trg 3) iz leta 1634, danes preurejena v mestno kavarno.

V sosednji Lectarjevi hiši domuje najstarejša radovljiška gostilna. Stavba ima srednjeveško zasnovo, toda kasnejše prezidave so zbrisale njeno prvotno podobo.

Foto: Nada Trošt

Vhodni portal, kakor tudi pri sosednji Vidičevi hiši, iz leta 1822 je delo znane kamnoseške delavnice Kocjančičev s Črnicva.

Staro mestno jedro prostorsko povsem obvladuje veliko poslopje Graščine (Linhartov trg 1). Prvotni ortenburški grad je po potresu leta 1511 tedanji najemnik grof Dietrichstein prezidal, stoletje kasneje pa so Graščino še dodatno razširili grofje Thurn-Valsassina.

Foto: Nada Trošt

Fasadno okrasje, upodobitve rastlin in mask je iz sredine 18. stoletja. V notranjosti prostor obvladuje dvoramno stopnišče. Na žalost je bilo veliko notranje opreme in poslikav uničenih, med nemško okupacijo pa je bila odpeljana tudi večina kiparskega okrasja. Vendarle pa je ob zadnjih obnovitvenih delih Graščina razkrila Graščina del svojega nekdanjega sijaja. Odkrita je bila velika Baročna dvorana okrašena s freskami in reliefi. Danes je v pritličnih prostorih Graščine Glasbena šola, v prvem nadstropju pa Čebelarški muzej, ki obiskovalcem prikazuje in predstavlja dediščino slovenskega čebelarstva. Avtohtona vrsta čebele, »kranjske sivke«, znameniti učitelji čebelarjenja in edinstven primer ljudske umetnosti, panjske končnice pričajo o bogatem in samosvojem načinu življenja Slovencev. Predvsem z radovljiške ravnine je prihajalo več pomembnih čebelarjev, med njimi je najbolj znan Anton Janša. Veliki inovator na področju čebelarjenja je bil v času cesarice Marije Terezije dvorni učitelj čebelarstva. V sklopu Muzejev radovljiške občine je tudi Mestni muzej s stalno razstavo o življenju in delu Antona Tomaža Linharta. V Graščini imajo svoje prostore še nekatere druge kulturne in izobraževalne ustanove in umetniški ateljeji. Od leta 1982 je prizorišče

mednarodnega Festivala Radovljica, festivala stare glasbe in glasbenega poustvarjanja na starih glasbilih.

ZANIMIVOST: Slovenci se lahko pohvalimo z zelo dolgo tradicijo čebelarstva in avtohtono vrsto čebele, »kranjsko sivko« oziroma kranjsko čebelo.. Spoštovanje in ljubezen sobivanja našega človeka s čebelami se mogoče najlepše kaže v dejstvu, da pri nas ne rečemo, da čebele poginejo temveč, da umrejo. V povezavi s čebelarstvom se je sredi 18. stoletja pojavila nova zvrst ljudske umetnosti, poslikava panjskih končnic, posebnost, ki je bila značilna samo za slovenski alpski svet. Panjske končnice, lesene deščice, ki so zapirale prednji del čebeljih panjev (kranjičev) so ljudski umetniki samouki in tudi nekateri priznani slikarji, poslikali s prizori z nabožno vsebino, zgodovinskimi dogodki, živalskimi prizori ali pa s šaljivimi temami. Zbirka panjskih končnic je najbolj svojevrstna podoba ljudske filozofije, galerija človekovega pogleda na svet, njegovih vrednot, moralnih norm in zgodovinske zavesti.

Poleg graščinskega poslopja leži župna cerkev sv. Petra. Prvotna, že pred 750 leti v romanskem slogu zidana cerkev, je bila sredi 15. stoletja prezidana in povečana.

Foto: Nada Trošt

V notranjosti prostor prekriva visok, z gotskimi rebri in sklepniki okrašen zvezdast obok, ki se naslanja na mnogokotne stebre. Kiparsko okrasje in oltarji so delo Lodovica Bombassija in Angela Pozza, stranske oltarje so oblikovali Janez Vurnik, Ivan in Helena Vurnik, Matej Goričnik in kiparji Valentin Vrbnik, Jožef Pavlin in Stane Jarm. S slikami so cerkev obogatili Leopold Layer, Pavel Künl in Janez Šubic.

Trg ob cerkvi lepo dopolnjuje župnišče, katerega pročelje krasijo renesančne in baročne freske, notranjost pa arkadno dvorišče iz zgodnjega 16. stoletja. Župnišče je bilo v preteklosti dodatno utrjeno in je predstavljalo del mestnih obrambnih naprav, izmed katerih je poleg obrambnega jarka danes ohranjen tudi del obzidja, ki je najlepše viden ravno na tem prostoru. Od župnišča nas pot pelje proti nekdanjim spodnjim mestnim vratom izpred katerih je pot vodila proti Savi in naprej v lipniško dolino. Od tu je lep pogled na planoto Jelovico in na najvišji slovenski vrh, Triglav ter reko Savo, katere terase nad današnjo strugo je sooblikoval tudi Triglavski ledenik.

Nasproti Graščine je bila v prvi hiši na vogalu (Linhartov trg 27) v preteklosti kovačija in kasneje lekarna. Malijevo hišo (Linhartov trg 25) v kateri je od 18. stoletja dalje obratovala strojarska delavnica, krasi zanimiv na stebre oprt pomol nad vhodnimi vrati. Klop med stebri je v preteklosti služila tudi za sramotilni steber (pranger) na katerega so mestni sodniki obsodili različne prestopnike.

Najznamenitejši primerek srednjeveškega meščanskega stavbarstva ne samo v Radovljici, temveč v celotni Sloveniji, je Šivčeva hiša (Linhartov trg 22).

Foto: Nada Trošt

Fasado krasi freska iz 17. stoletja in nadstropni pomol. Izredno lepo ohranjena notranjost v pritličju obvladuje dvoladijska veža, prekrita z grebenastim svodom, ki se opira na stebre. Tudi prvo nadstropje se je s stopnicami vred ohranilo prav tako, kot je bilo v času nastanka sredi 16. stoletja. V nadstropju je ohranjena kuhinja, shramba in stanovanjski prostor prekrit z lesenim, gotškim stropom. Ta prostor se danes uporablja za poročno dvorano, pritlični prostori so namenjeni galerijski dejavnosti. V prvem nadstropju je na ogled stalna zbirka slovenskih ilustracij.

Na trgu proti izhodu iz mesta na kraju nekdanjega lesenega vodnjaka stoji spomenik zaslužni meščanki in dobrotnici Josipini Hočevnarjevi, ki ga je leta 1908 izklesal domačin Josip Pavlin.

Foto: Nada Trošt

Zadnja arheološka izkopavanja ob obnovi mestnega trga pa so odkrila srednjeveški vodnjak, na katerega opozarja oznaka v tleh. Malce naprej leži druga staromestna gostilna Pri Avguštinu. Mestno jedro zapustimo po isti poti po kateri smo vstopili in se mimo TIC-a odpravimo proti novemu delu Radovljice. Mimo še ene stare radovljiške gostilne, Kunstelj, pridemo v mestni predel, ki je zrasel v drugi polovici 19. stoletja. Pri srednji šoli-ekonomski gimnaziji je bila pred desetletjem in pol posajena lipa samostojnosti, kjer vsako leto od Dnevu državnosti potekajo različne slovesnosti. Preko ceste pa je postavljen novejši spomenik A.T.Linhartu, delo akademskega kiparja Staneta Kolmana. Med secesijskimi stavbami naprej po ulici izstopa predvsem Čebelica (Gorenjska c. 18), stavba nekdanje Mestne hranilnice v kateri so danes državni uradi, veliko pa ne zaostajajo tudi druge stavbe iz tega obdobja.

Foto: Nada Trošt

Nasproti Čebelice je na Gorenjski c.19 sedež občine, poleg nje pa osrednja kulturno prireditvena ustanova Linhartova dvorana. Ob cesti so na obeh straneh pred dobrim stoletjem pričele rasti z vrtovi obdane vile premožnejših meščanov. V eni izmed njih ima danes prostore knjižnica A.T.Linharta.

Foto: Nada Trošt

V nadaljevanju naše poti se približujemo izhodu iz mesta proti Lescam. Na južnem pobočju Oble gorice je že pred drugo svetovno vojno po načrtih arhitekta domačina Ivana Vurnika zraslo letno kopališče, ki je bilo obnovljeno pred nekaj leti. V njegovi neposredni bližini je kamp, otroško igrišče in športni park, kakor tudi zdravstveni dom in lekarna.

Viri:

<http://www2.arnes.si/~oskratl1s/radzg.htm>

<http://www.zgodovinska-mesta.si/sl/zduenje/lani-zdruenja/radovljica.html>

<http://www.ks-radovljica.si/kdo-je-kdo-2>

<http://www.ks-radovljica.si/sprehod-po-linhartovem-mestu>

Zbrala in pripravila:

Nada Trošt

junij 2012